

Kunst in de openbare ruimte: houd rekening met de burgers

Burgers hoeven echt niet te bepalen welke kunst in de openbare ruimte wordt geplaatst, vindt Sharon Oldenkotte-Vrolijk, conservator Bouwfonds kunstcollectie. Maar wie totaal geen rekening houdt met de gebruikers van de openbare ruimte en hen niet informeert over de kunst, moet niet verbaasd zijn als de burgers zich tegen de kunst keren.

□ 'Maar wie deze kabouter mooi vindt heeft echt hulp nodig' was de reactie van menig Rotterdammer op de aankoop van het beeld 'Santaclaus' van de kunstenaar Paul McCarthy door de gemeente Rotterdam in 2003. Twee jaar later is het beeld nog niet geplaatst. Kunst in de openbare ruimte staat vandaag de dag ter discussie. Binnen de huidige visie op kunst in de openbare ruimte zijn drie trends te onderscheiden, waarbij het publiek een belangrijke rol speelt. Het plaatsen van prestigieuze controversiële beelden, het organiseren van tijdelijke projecten waarbij participatie van het publiek centraal staat en kunstenaars die niet het object voorop stellen maar actief met het publiek aan de slag gaan. Aan deze ontwikkelingen kleven zowel voor- als nadelen. Het voordeel is dat het bijdraagt tot een bloeiend en divers kunstklimaat. Nadeel is echter dat controversiële kunstwerken soms niet op de oorspronkelijke locatie worden geplaatst, kunstenaars in de artistieke vrijheid worden beperkt of de daadwerkelijke uitvoering van kunstwerken in het geheel niet doorgaat. Bij

bedrijfscollecties is dit ook een potentieel risico; binnen bedrijven met een kunstcollectie worden medewerkers net als in de openbare ruimte ongevraagd geconfronteerd met kunst. Het is van belang dat er een juiste balans wordt gevonden in de betrokkenheid van de beschouwer bij de realisatie van kunst in de (semi-)openbare ruimte.

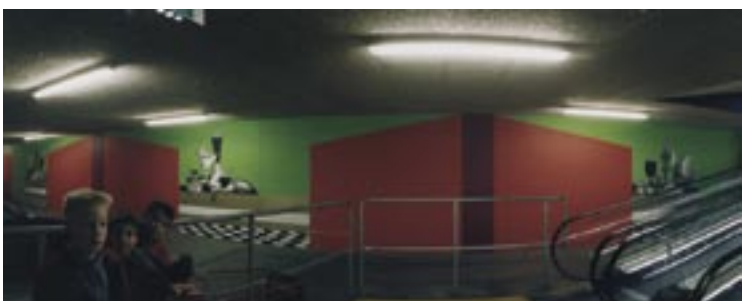
De basis voor de toegenomen rol van het publiek is gelegd in de jaren zeventig, waar het 'percentagebeleid' mede onder druk van kunstenaars opnieuw werd bekeken. Deze in 1951 ingestelde regeling hield in dat anderhalf procent van de bouwkosten van een nieuw rijksgebouw aan kunst moest worden besteed. In de eerste jaren van het bestaan van deze regeling leidde dat tot kunstwerken die onderschikt waren aan de architectuur, zoals glas-in-lood ramen, mozaïek en reliëfs. Twintig jaar later kwamen tot de conclusie dat deze kunstwerken geen aansluiting vonden met het publiek. Kunst en maatschappij moesten meer op elkaar aansluiten; bovendien zag men de mogelijkheid om met beeldende kunst de leefbaarheid van de alledaagse omgeving te vergroten. Om dit te bereiken

werden er deskundigen op het gebied van beeldende kunst bij de opdrachten betrokken. Deze professionalisering leidde tot een kwaliteitsverhoging van kunst in de openbare ruimte.

Ken de grenzen

Ruim dertig jaar later moet worden geconstateerd dat de aansluiting met het publiek nog steeds problematisch is. Dit is grotendeels te wijten aan de manier waarop opdrachten aan kunstenaars worden geformuleerd en de wijze waarop het

publiek wordt geïnformeerd. Het eerder genoemde beeld van Paul McCarthy is daar een goed voorbeeld van. Paul McCarthy is door de commissie Internationale Beelden Collectie (IBC) voorgedragen vanwege de ironische manier waarop hij zijn kritiek uit op onze consumptiemaatschappij. Gezien de heftige reacties op de kerstman met een 'buttplug' in zijn hand is deze boodschap niet overgekomen. De gemeente Rotterdam had de bewoners veel meer moeten betrekken bij de

totstandkoming van het beeld. Dit betekent niet dat het publiek invloed moet kunnen uitoefenen op de keuze en de uitvoering van het beeld, maar wel gekend moet worden in de overwegingen en het belang om een dergelijk beeld te plaatsen. Daarnaast had de opdrachtgever zich moeten realiseren dat er grenzen zijn aan wat er in de openbare ruimte geplaatst kan worden. Een kerstman met een 'buttplug' hoort eerder thuis in een museum, waar de bezoeker zelf kan kiezen om het werk te gaan bekijken. De gemeente Rotterdam had zich kritischer moeten opstellen als opdrachtgever ten aanzien van de adviescommissie IBC. Het resultaat is dat het kunstwerk geen aansluiting vindt met het publiek en dat het in de toekomst in een besloten ruimte geplaatst zal worden.

Tegelijkertijd worden er in de stad Rotterdam, maar ook op andere plaatsen in Nederland, kunstenaars gevraagd om tijdelijke projecten te organiseren waarbij het publiek wordt geprikkeld. Een voorbeeld hiervan is de tentoonstelling *Parasite Paradise*

in 2003 bij het informatiecentrum van de vinexlocatie Leidsche Rijn. Diverse kunstenaars waren gevraagd om planmatige stedelijkheid te becommentariëren. Hierbij werd duidelijk contact gezocht met het publiek. Het risico is echter dat het engagement van dit soort projecten door opdrachtgevers in een keurslijf van beleid worden geperst, waardoor er weinig ruimte overblijft voor het experiment en de artistieke vrijheid. Betrokkenheid is regelgeving geworden. Dezelfde problematiek speelt een rol bij kunstprojecten waarbij geen sprake is van een object, maar het publiek volledig deel uit maakt van het proces. Zoals het escortbedrijf dat is opgericht door de kunstenaar Alicia Framis voor eenzame stadsbewoners of het project 'Face Your World' waarbij onder begeleiding van kunstenaar Jeanne van Heeswijk vmbo-leerlingen hun eigen leefomgeving onderzochten. De kunstenaar moet oppassen niet slechts een figurant te worden in het sociale proces dat door bestuurders in beleidsnota's wordt bedacht...

De bovenstaande voorbeelden zijn uiteenlopende vormen van kunst in de openbare ruimte. In de praktijk blijkt dat – sinds de instelling van de zogenoemde percentageregeling – kunst in de openbare ruimte een grote ontwikkeling heeft doorgemaakt met heel diverse uitingen en een grote betrokkenheid van het publiek. De keerzijde van de medaille is dat regelmatig kunstwerken in de openbare ruimte het veld moeten ruimen, worden vernield of er compromiskunst wordt gemaakt. Uit de dagelijkse praktijk van het beheren van een bedrijfscollectie weet ik hoe belangrijk het is om de directe 'gebruikers' van kunst te betrek-

ken bij de kunstwerken die zij (ongevraagd) zien. De ruimte in een bedrijf, een gemeenschap op zich, verschilt daarin niet veel van de openbare ruimte. Er moet een balans worden gevonden tussen publiek, opdrachtgevers en kunst in de openbare ruimte. De kunstenaar moet de ruimte krijgen én het publiek moet in een vroeg stadium worden betrokken bij het kunstwerk dat wordt aangekocht.

Sharon Oldenkotte-Vrolijk,
conservator Bouwfonds
kunstcollectie

de publieke ruimte

In 'de publieke ruimte' geven lezers hun visie op actuele gebeurtenissen op het gebied van de inrichting van de openbare ruimte. De redactie laat daar vervolgens een andere partij in het werkveld op reageren. Voor bijdragen aan 'de publieke ruimte' kan contact worden opgenomen met de redactie via redactie-si@lensinkvanberkel.nl of tel: 033-4220080

de reactie Het kan wel, kijk maar...

Volgens kunstenaarsduo Berkman en Janssens is het niet moeilijk om rekening te houden met de burgers. Zij doen dat al tien jaar en illustreren het met deze foto's. Bij de gerealiseerde kunstwerken zijn door de kunstenaars kunstlessen gegeven of tentoonstellingen in de buurt georganiseerd. De kunstwerken worden samen met bewoners onthuld en sedertdien omarmd. Er vindt nagenoeg geen vernieling of graffiti plaats.

Voor meer informatie: www.berkman-janssens.nl

